

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ ПРІОРИТЕТ ВІДНОВЛЕНОЇ ЛАТВІЙСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Стаття присвячена стратегічному європейському вектору латвійської зовнішньої політики. Після 1991 р., Латвія, вийшовши зі складу СРСР, інтегрувалася в головні європейські інституції, відкрила свій ринок для товарів з Європи й активно бере участь у зовнішній політиці об'єднаного континенту, а в 2015 році була країною-головою ЄС. Сьогодні, через десятиліття, очевидно, що головні завдання, поставлені після відновлення незалежності, Латвія виконала: увійшла до число країн Євросоюзу, приєдналася до зони євро, бере участь в європейській системі колективної безпеки. У статті досліджуються зміни, що відбулися в Латвійській Республіці за двадцятирічний період. Крім того, аналізується геополітична важливість Латвії для ЄС, яка переважила всі існуючі політичні та економічні ризики як для однієї, так і для іншої сторони.

Ключові слова: Латвія, ЄС, країни Балтії, НАТО, європейська та євроатлантична інтеграція.

Кириченко О.В. Европейский вектор как стратегический внешнеполитический приоритет восстановленной латвийской государственности

Статья посвящена стратегическому европейскому вектору латвийской внешней политики. После 1991 г., Латвия, выйдя из состава СССР, интегрировалась в главные европейские институты, открыла свой рынок для товаров из Европы и активно участвует во внешней политике объединенного континента, а в 2015 г. была страной-председателем ЕС. Сегодня, спустя десятилетия, очевидно, что главные задачи, поставленные после восстановления независимости, Латвия выполнила: вошла в число стран Евросоюза, присоединилась к зоне евро, участвует в европейской системе коллективной безопасности. В статье исследуются произошедшие изменения в Латвийской Республике за двадцатилетний период. Кроме того, анализируется геополитическая важность Латвии для ЕС, которая пе-

ревесила все существующие политические и экономические риски как для одной, так и для другой стороны.

Ключевые слова: Латвия, ЕС, страны Балтии, НАТО, европейская и евроатлантическая интеграция.

Kurychenko O. European vector as a strategic foreign policy priority of the restored Latvian statehood

The article is devoted to the strategic European vector of Latvian foreign policy. After 1991, when Latvia seceded from the USSR, the country integrated into the main European institutions, opened its market for goods from Europe and actively participates in the foreign policy of the united continent, and in 2015 was the EU presidency. Today, decades later, it is becoming clear that Latvia has fulfilled the main tasks set after the restoration of independence: it has become one of the countries of the European Union, joined the euro zone, and participates in the European system of collective security. Thus, the article examines the changes that have occurred in the Republic of Latvia over a twenty-year period. In addition, the geopolitical importance of Latvia for the EU is analyzed, which outweighed all the existing political and economic risks for both one and the other side.

Keywords: Latvia, EU, Baltic states, NATO, European and Euro-Atlantic integration.

У результаті розпаду Радянського Союзу відбулися значні зміни на геополітичній карті світу. На пострадянському просторі утворилася низка нових незалежних держав. Перед Латвією, як і перед рештою балтійських країн, постала проблема пошуку, формування та розвитку відносин з іншими державами. Говорячи про країни Балтії – Латвію, Литву та Естонію – необхідно відзначити, що ці країни проголосили «Повернення на Захід» – «Return to the West» – головною стратегічною лінією в своїй зовнішній політиці. Вступ держав регіону в такі міжнародні структури як ЄС і НАТО стало поворотною точкою, яка чітко позначила новий вектор зовнішньополітичних програм.

Уже в травні 1989 р. Балтійська Асамблея заявила, що перебування Латвії, Литви, Естонії в складі СРСР не має правових підстав, а 24 серпня 1991 р. уряд Росії визнав незалежність трьох балтійських республік, незабаром з ними були встановлені дипломатичні відносини. Лише через десять днів, 2 вересня 1991 р., уряд США також визнав незалежність країн Балтії. Одним із головних завдань після того як Латвія в 1991 р. стала самостійною державою, було вироблення зовнішньополітичної стратегії, а також формування абсолютно нових державних структур.

У травні 1990 р. було створено латвійське Міністерство закордонних справ і фактично тоді ж були зроблені перші кроки з формування дипломатичної служби. У 1990 р. Латвійська Республіка відкрила свої перші дипломатичні представництва в сусідніх Естонії й Литві, а в 1991 р. була започаткована діяльність посольств у Росії та США. У найкоротші терміни Латвія домоглася визнання з боку багатьох впливових держав світу, з ними були відновлені дипломатичні відносини. Дотримуючись шляху повернення в Європу, Латвійська Республіка вже 10 вересня 1991 р. стала членом Ради з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ, нині ОБСЄ), через тиждень – членом ООН, а 15 жовтня була прийнята в ЮНЕСКО.

Основні пріоритети латвійської зовнішньої політики від початку 1990-х рр. були націлені на якнайшвидшу інтеграцію в політичні й економічні структури Заходу, оскільки розв'язання проблеми національної безпеки Латвія вбачала саме в орієнтації на тісну співпрацю із західними країнами, насамперед, із США. Контакти та співпраця з Євросоюзом почали складатися відразу після відновлення незалежності Латвії. Європейське Співтовариство в 1992 р. включило країни Балтії до програми PHARE («Poland, Hungary Aid for the Reconstruction

of the Economy» – «Допомога на відновлення економіки Польщі та Угорщини»), а 11 травня 1992 р. був підписаний договір між Латвією і ЄС про торговельне, комерційне та економічне співробітництво, який забезпечував відновлений державі режим найбільшого сприяння в торгівлі.

У 1993 р. Латвія, як й інші країни Балтії, активізувала свою політику щодо відносин з офіційним Брюсселем і в квітні 1993 р. на конференції в Копенгагені з економічного співробітництва в Центральній та Східній Європі заявила про свій намір вступити в Євросоюз. Рада ЄС на засіданні в Копенгагені сформулювала низку критеріїв для прийому посткомуністичних країн Центральної та Східної Європи (доповнені в Ессені в грудні 1994 р.): стабільність інститутів, які гарантують демократію, діюча ринкова економіка, а також здатність виконувати зобов'язання щодо членства в Союзі. Ці критерії стали спрямовуваними в процесі інтеграції Латвії в ЄС. Рада Міністрів ЄС ухвалила «Білу книгу» з метою узгодження національного законодавства країн-кандидатів з високими європейськими стандартами. У цьому документі були уточнені вимоги, які слід було виконати для досягнення критеріїв прийому в ЄС [1].

У квітні 1995 р. Сеймом Латвії були затверджені «Основні напрямки зовнішньої політики Латвійської Республіки до 2005 р.» [2], у червні 1995 р. ухвалено латвійську «Концепцію національної безпеки» [3], в якій підкреслювалося, що ключовим моментом для державних інтересів є повна інтеграція країни в Європейський Союз і НАТО. Саме в цих документах і була сформульована головна мета зовнішньої політики Латвії: забезпечити державну незалежність шляхом інтеграції до провідних європейських структур безпеки, політичних та економічних інституцій, а також активне залучення в світові процеси на міжнародній арені.

У «Концепції національної безпеки» були визначені наступні основні напрями зовнішньої політики Латвії: 1. Вступ до ЄС. Саме це розглядалося як необхідна умова для виживання латвійського народу і збереження відновленої латвійської державності. Включення в економічну систему Євросоюзу мало посприяти швидкому розвитку національних сільсько-го господарства, науки, освіти та культури. 2. Вступ до НАТО як гарантія безпеки Латвії. Країна цілеспрямовано з середини 90-х рр. ХХ ст. брала участь у програмі Альянсу «Партнерство заради миру» та Раді північноатлантичного співробітництва, готуючись до прийняття у військовий блок. 3. Участь у ключових міжнародних організаціях: європейських і міжнародних, таких, як ООН, Рада держав Балтійського моря, ОБСЄ, що надало б можливість формування нової політики безпеки ЄС. 4. Підтримка добросусідських відносин з Росією.

12 червня 1995 р. були підписані асоціативні договори між ЄС і країнами Балтії [4]. Ще до набуття чинності угоди про асоціацію Латвія стала брати участь у структурованому політичному діалозі, передбаченому для країн-кандидатів з різних міжнародних питань, особливо з нагальних для обох сторін. Питання про приєднання Латвії до Євросоюзу було порушено 27 жовтня 1995 р., коли уряд Латвії подав до головної в ЄС Іспанії офіційну заявку на вступ. У 1997 р. Європейська комісія надала перші висновки про початок переговорів з низкою країн-кандидатів щодо вступу в ЄС, проте Латвію на той час до переговорів не допустили.

У лютому 2000 р. розпочалися офіційні переговори про вступ Латвії в ЄС. Рішення про розширення Євросоюзу на Схід було досить складним та амбітним для офіційного Брюсселя, оскільки вперше в історії міждержавного об'єднання до нього побажало вступити значне число порівняно слабких

країн в економічному розвитку. При цьому, більшість з них були недостатньо економічно інтегровані як між собою, так і з ЄС. Рішення приймалося в той момент, коли стало зрозуміло: не здійснилися надії, які покладалися на Маастрихтський договір [5] про створення Європейського Союзу (вступив в силу в листопаді 1993 р.), в контексті досягнення більшої позитивної динаміки економічного просування, більшої згуртованості країн-учасниць, швидкої взаємної інтеграції та вирівнювання рівнів розвитку.

З наростанням глобальної конкуренції проявився економічний застій. Крім того, розширення загострило невирішені питання внутрішнього розвитку ЄС – про адміністративну реформу, спільну зовнішню політику і політику безпеки, створення європейського монетарного союзу. Разом з тим, ЄС був орієнтований на розширення свого споживчого ринку; на приплив робочої сили, причому дешевої, здатної підвищити конкурентоспроможність товарів і послуг в Євросоюзі; на розширення власного політичного, економічного впливу на нові регіони, що мало посприяти підвищенню іміджу офіційного Брюсселя на міжнародному рівні та на створення «буферної зони» з Росією, що збільшило б безпеку всередині ЄС.

З боку Євросоюзу також були задіяні механізми, що сприяли інтеграції країн-кандидатів. Один з них – щорічні звіти ЄК, які готувалися у 1998–2002 рр. і в яких давався докладний звіт про стан економічного та політичного становища Латвії [6]. Також від 1999 р. юридично опрацьовувалося узгодження латвійського законодавства до законодавства ЄС. В результаті, ЄК затвердила Програму «Партнерство з приєднання», яка передбачала об'єднання всіх існуючих досі підтримуючих програм ЄС. Нова версія цієї програми була затверджена в листопаді 2001 р. [7]

У 2002 р. Сейм Латвійської Республіки затвердив нову Концепцію національної безпеки, в якій підкреслювалося, що «безпека Латвії досягається шляхом забезпечення стабільної внутрішньополітичної, соціальної та економічної ситуації, включення країни в європейські та євроатлантичні політичні й економічні структури, структури безпеки і оборони» [8].

3 грудня 2002 р. у Копенгагені Латвія з дев'ятьма країнами-кандидатами завершила переговори про прийняття в ЄС. У квітні 2003 р. в Афінах на засіданні Ради Євросоюзу Латвія разом з іншими державами-кандидатами підписала договір про приєднання до Європейського Союзу [9]. Угоду було затверджено всенародним голосуванням, проте опитування засвідчило певне зростання кількості євроскептиків. Так, на референдумі 20 вересня 2003 р., в якому взяла участь переважна більшість латвійських громадян, 66,97% висловилися за вступ до Євросоюзу, а 32,26% проголосували проти [10]. 30 жовтня 2003 р. Сейм Латвії ратифікував договір про приєднання до ЄС. 1 травня 2004 р. Латвійська Республіка офіційно вступила в Євросоюз. При цьому, Брюссель чітко усвідомлював, що адаптація балтійських країн до «європейських стандартів», прищеплення «демократичних цінностей» буде складною.

Наріжним каменем залишалося неврегульоване проблемне питання статусу латвійських негромадян, яке ускладнювало відносини між Латвією та Росією й перетворилося відтоді на внутрішню проблему ЄС. Однак геополітична важливість Латвії як зони безпеки між Росією і ЄС та необхідність поширити на неї вплив Заходу переважили всі політичні та економічні ризики – тому Брюссель і змірився з існуючим в країні «дефіцитом демократії» [11]. Цей «дефіцит» був пов'язаний з об'єктивним після розпаду СРСР розмаїттям прав різних категорій латвійського населення, громадян і негромадян, відсутністю

в останніх виборчого права голосу та вирішального впливу на політичне життя країни. Латвійські громадяни з 1 травня 2004 р. автоматично стали громадянами Європейського Союзу, завдяки 17-й статті Амстердамського договору. А негромадяни Латвії не могли розраховувати на автоматичне надання їм дозволу на постійне проживання в ЄС, завдяки директиві № 2003/ 109/ ЄС [12]. Остання була прийнята 25 листопада 2003 р., і країни Євросоюзу, в тому числі Латвія, повинні були ввести її в національне законодавство до 23 січня 2006 р., що й було зроблено. Фактично, в Об'єднаній Європі було введено поняття «постійний житель ЄС». 22 червня 2006 р. був прийнятий закон про «Статус постійного жителя Євросоюзу в Латвійській Республіці», який впроваджує такий статус на території країни [13].

Ще раніше, 29 березня 2004 р., у Вашингтоні глави урядів країн-кандидатів на вступ в ЄС, в тому числі й Латвії, вручили керівництву НАТО відповідні документи про вступ в Альянс, а, напередодні, 2 лютого того ж року прапори зазначених країн вже були підняті в штаб-квартирі військового блоку в Брюсселі. Після прийому Латвії в ЄС і НАТО у 2004 р. МЗС країни приступило до розробки нової концепції зовнішньої політики, бо цілі, висунуті попередньою концепцією, були досягнуті та з'явилася необхідність заново сформулювати пріоритети міжнародної діяльності та політики безпеки, що відповідали б як ситуації в світі, так і цілям діяльності Євросоюзу й Альянсу на той період.

У 2005 р. була затверджена нова «Концепція національної безпеки Латвії» [14], в якій викладаються принципи запобігання потенційних загроз. Відкриття кордонів з європейськими країнами було однією з причин популярності ідеї вступу в ЄС серед широких мас населення. Крім того, Латвія вбачала в

цьому можливість залучення туристів і фахівців з інших країн. Зокрема, очікувалося, що Латвійська Республіка постане «туристичною Меккою».

Однак, замість припливу населення Латвія отримала його масовий відтік: виїзд жителів на заробітки за кордон, який після економічної кризи 2008 р. набув масових масштабів. Населення об'єктивно мігрує в більш розвинені європейські країни: Сполучене Королівство, Ірландію, Нідерланди, де є можливість працювати за фахом й отримувати більшу платню. Держава робила спроби по поверненню емігрантів: була розроблена програма з приваблення громадян, які залишили батьківщину, однак вона не принесла користі й лишилася невиконаною, тому її було вирішено згорнути. За період з 2000 по 2013 рр. Латвію залишили близько 259 тис. жителів [15].

У 2011 р. Євростат (Eurostat) вніс Латвію до числа дев'яти найбільш розвинених країн ЄС [16]. Більше 80% латвійського національного ВВП формується за рахунок наданих державою послуг, число зайнятих в латвійській науці скоротилося з 31 тис. до 4 тис. осіб, всі конкурентоспроможні НДІ були ліквідовані, через що попередній науковий потенціал країни значною мірою виявився втраченим. Особливо постраждала медична галузь: за словами экс-міністра охорони здоров'я І. Еглітіс: «Безкоштовна медицина в Латвії – це міф» [17]. Останній також зауважив, що уряд вважав за краще замість витрат на медицину нарощувати військові. Це стало особливо очевидним у зв'язку з російською окупацією Криму та агресією на Донбасі й подальшими заявами державного керівництва Латвії про загрозу її незалежності.

Скорочення фінансування медичної сфери набуло усталеного характеру. Ще у 2008 р. экс-міністр охорони здоров'я І. Цирцене визнала, що за попередніх п'ять років було закрито

половину лікарень [18]. Зарплати медикам скоротили на 20%, а Мінздрав розробив три різних плани скорочення витрат, які передбачали зменшення фінансування галузі до 20-40%. Намагаючись самостійно боротися з ситуацією, латвійські медики проводили страйки та мітинги.

Ціни на основні медичні послуги в Латвії суттєво зросли, особливо після вступу в Євросоюзу, також збільшилась вартість ліків. За програмою скорочення витрат МОЗ запропонувало закрити найбільші 1-у та 2-гу Ризькі міські лікарні, а також різко зменшити компенсації за ліки пацієнтам [19]. Багато латвійських лікарень і клінік відмовилися від проведення бюджетних планових операцій, медики стверджували про можливість надання невідкладної допомоги лише половині пацієнтів, які звернулися. Так, 1-а Ризька лікарня від серпня 2009 р. звільнила 570 (або дві третини) працівників [20]. Також ця лікарня повністю припинила прийом невідкладних пацієнтів.

На сьогоднішній день понад 700 латвійських державних підприємств виявилися в приватних руках, а 38 (в числі яких такі відомі підприємства як «ВЕФ», «Альфа», «Комутатор», «Радіотехніка») було ліквідовано. Найбільший виробник електричок «RVR» у теперішній час займається лише їх ремонтом. Чисельність зайнятих у сільському господарстві скоротилася на 21,5% [22]. Після вступу в ЄС зарплата у населення зросла в 2 рази, натомість споживчі ціни – в 10 разів. Окрім іншого, результатом інтеграції Латвії в Європу стало відчутне руйнування національної промисловості, яка свого часу була конкурентоздатною стосовно західноєвропейської. Так, у 2009 р. на вимогу Євросоюзу були закриті три цукрових заводи (найстаріший з них – у м. Єлгава). На думку багатьох експертів, поспішний і недостатньо підготовлений вступ Латвії в ЄС перетворив її на ринок збуту європейських товарів.

Водночас, певне економічне піднесення 2004 р., яке після вступу в ЄС відзначалося в Латвії та країнах Балтії загалом, пояснюється, операціями з нерухомістю, стрімким зростанням споживання, а головне – значними кредитними впливаннями багатьох зарубіжних, здебільшого скандинавських, банків. Втім, навіть приплив закордонних інвестицій не став для Латвії порятунком. Адже велика частина коштів пішла в споживчий сектор економіки. Сталося так зване «проїдання» інвестицій, що призвело до ситуації, коли залучені в економіку країни 6 млрд латів були витрачені на покриття дефіциту торгового балансу, який склав 6,8 млрд латів. Станом на 2015 р., державний борг Латвії становив 38,1% ВВП [21] або 9,6 млрд євро [22].

1 січня 2014 р. Латвія вступила в зону євро, а уряд Латвії розпочав послідовне виконання Програми конвергенції. Незважаючи на обіцянки влади суворо стежити за дотриманням продавцями норм торгівлі, ціни все ж таки вирости. Так, продуктовий кошик середньостатистичної сім'ї з чотирьох осіб подорожчав приблизно на 13 євро. По суті, питання переходу на євро полягало не просто у відмові від національної валюти на користь загальноєвропейської – велике значення мало у цьому контексті закріплення «європейської» ідентичності. До того ж вступ ще одного учасника в слабку Євросоюзу додало їй довіри.

Варто зазначити, що в останні роки ЄС послідовно сприяв Латвії в її максимальній інтеграції в політичні і економічні проекти Об'єднаної Європи. Найяскравіші приклади – надання Ризи статусу культурної столиці Європи-2014 і головування Латвії в Євросоюзі у 2015 р. У 2004 р. президент країни В. Віке-Фрейберга у вступі до підручника «Історія Латвії ХХ століття» написала, що «співпраця з державами-членами ЄС є пе-

редумовою впровадження в життя латвійських національних прагнень, забезпечення економічного розквіту країни і різкого підвищення добробуту населення» [23]. Але доводиться визнати, що ті очікування, які Латвія поклала на вступ в ЄС, не привели до миттєвого економічного піднесення країни, її товари поки що не витримують конкуренції з європейськими, а відкриття кордонів мало наслідком об'єктивний відтік населення (в основному, молоді, а також фахівців, особливо вузьких профілів).

Своїм вступом до ЄС Латвія досягла, в першу чергу, ідеологічної мети: «ідеї цивілізаційної єдності двох частин європейського континенту», яка спрямована на створення Великої Європи як виконання стратегічного завдання ключових західних держав. Вхідження Балтійського регіону в ЄС і НАТО дозволило Заходу впритул наблизитися до кордонів з РФ, нейтралізувавши в значній мірі існуючу російську загрозу.

Крім політичних причин, ЄС переслідував й економічні цілі: Латвія постала для Європи ринком збуту, особливо, коли всі заборонені Росією європейські товари в результаті введення відповідних санкцій через російську агресію в Україні були перенаправлені на балтійські ринки, негативно вплинувши на місцеві господарства, оскільки виявилися відчутно дешевшими.

Втім, уряд Латвії продемонстрував свою готовність не рахуватися з економічними втратами, демонструючи загальноєвропейську солідарність, оскільки основною метою перебування країни в ЄС усе ж є стратегічний геополітичний і цивілізаційний вибір. Важливо було показати, що латвійська сторона обирає західний шлях розвитку та прагне максимально інтегруватися в західні інституції.

На сьогодні є підстави стверджувати, що Латвія досягла успіху в цьому процесі, інтегрувавшись в різні європейські

структури: політичні та економічні, а також інституції регіональної безпеки. І якщо політичні цілі були досягнуті – Європа прийняла Латвію до своїх лав, країна увійшла в систему європейської безпеки, то економічні очікування поки що не виправдалися. Латвія опинилась серед найбідніших країн Європи.

У перебігу складних процесів посткомуністичної трансформації Латвійської Республіки провідна роль належить її політичним елітам, які визначають засади формування історичної політики країни. При цьому, в розвитку зазначеної політики виокремлюються три окремих періоди. Водночас наявні в Латвії проблеми політизації минулого слід розглядати у зв'язку з подіями внутрішньополітичного життя та міжнародних відносин. У даному процесі латвійські еліти відіграють помітну роль, вибудовуючи взаємодію з елітами Східної Європи, експертними та політичними колами Західної Європи та США.

Дослідження основних тенденцій в розвитку латвійської історичної політики розглядається через призму використання політичними елітами країни адміністративних і законодавчих інструментів задля утвердження прийнятних «версій минулого», а також активну політичну роботу на міждержавному рівні, спрямовану на включення латвійських «історичних версій» до загальноєвропейської політики пам'яті. Історична політика Латвії, позиціонуючи її як жертву «двох тоталітаризмів» («нацистської та радянської окупації»), активно використовується в якості внутрішньополітичного та міжнародного чинника. На сьогодні політизація «антитоталітарної» тематики є затребуваним зовнішньополітичним інструментом, який слугує інтересам не лише латвійських, балтійських і східноєвропейських політиків, але й знаходить ідейних прибічників як у Західній Європі, так і в США, зокрема, в межах так званої

«стратегії перемелювання», застосовуваній американською стороною стосовно пострадянського простору.

На зазначеному історичному етапі відбулося оформлення доктрин «повернення на Захід» та «радянської окупації», які слугували засобом консолідації електорату та легітимації латвійських еліт, які прийшли на заміну комуністичного керівництва. Одним із яскравих збірних образів, що втілюють вказану тенденцію, може вважатися також В. Ландсбергіс, який посідав провідні державні пости в Литві у 1990-х рр., вважав себе наступником литовського правителя А. Сметони, що прийшов до влади у 1926 р. і виїхав до Німеччини у 1940 р.

Також варто відзначити, що рівень співробітництва Латвії з інституціями й окремими країнами, які складають територіальну систему європейської безпеки, є доволі невисоким, попри запеклу боротьбу великих світових держав за вплив на латвійську сторону. Це може свідчити як про недостатню інтегрованість Латвії в згадану систему, так і про кризу самої системи.

Найважливішими політичними елементами колективної системи європейської безпеки, в яких бере участь Латвія, є ОБСЄ, НАТО та ЄС. Проте, рівень співробітництва латвійської сторони в межах згаданих міжнародних інституцій є неоднорідним. Наприклад, співпраця Латвії у військовій галузі із сусідніми Естонією та Литвою навіть знизилася після вступу всіх трьох балтійських країн у НАТО в 2004 р. З іншого боку, навіть окремі спроби ОБСЄ оцінити ситуацію в Латвії у сфері дотримання прав нацменшин наражаються на різке неприйняття латвійської еліти, представленої, головню, етнічними латвійцями.

Державний суверенітет залишається для латвійців значущою цінністю, а ідеї відмови від його частини на користь

інституцій ЄС відкидаються більшістю населення країни. Ця ситуація може свідчити про те, що Латвія залишається порівняно «молодою» учасницею системи європейської безпеки. Її елітам і населенню ще доведеться пройти значний шлях до повної інтеграції у вказану систему, насамперед, у соціально-культурному плані. При цьому, існуюча ситуація може свідчити й про те, що сама система європейської безпеки переживає на сьогодні болючий процес трансформації, обумовлений, серед іншого, й фактором активного залучення до нього Латвії.

Використані джерела та література

1. Resolution on the White Paper: «Preparing the associated countries of Central and Eastern Europe for integration into the internal market of the Union» (COM (95)0163 – C4- 0166/95). URL: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:51996IP0101>
2. The main directions of foreign policy of Latvia until 2005. URL: www.mfa.gov.lv/data/file/l/arp_konc.doc
3. The concept of national security of Latvia, 1995. URL: http://www.mod.gov.lv/~media/AM/Par_aizsardzibas_nozari/Plani,%20konceptijas/1995_nd.ashx
4. The Europe Agreement establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Latvian Republic, on the other hand, 1995. URL: http://www.mfa.gov.lv/data/file/l/01_Eiropas_Ligums_txt.pdf
5. The Maastricht Treaty, 7 February 1992. URL: <http://www.eurotreaties.com/maastrichtec.pdf>
6. Overview of key documents related to enlargement – the reports of the European Commission. URL: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/enlargementprocess/pastenlargements/eu10/latvia_en.htm
7. Accession Partnership 13/11/2001 и 1999. URL: <http://old.mfa.gov.lv/en/eu/history/4394/4405/>

8. The concept of national security of Latvia, 2002. URL: http://www.mod.gov.lv/~media/AM/Par_aizsardzibas_nozari/Plani,%20konceptijas/2002_nd.ashx
9. EU Accession Treaty. URL: <http://www.mfa.gov.lv/arpolitika/eiropas-savienibaarpolitika/arhivs/integracija-es/iestasanas-essarunas/pievienosanas-es-ligums>
10. The results of people's Latvian European Union membership referendum. URL: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/sae8dev.aktiv03er.vis>
11. The Republic of Latvia Saeima elections 5 october 2002 OSCE/ODIHR final report. URL: <http://www.osce.org/odihr/elections/latvia/16249?download=true>
12. Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/en/ALL/?uri=CELEX:32003L0109>
13. The Ministry of Internal Affairs of Latvia, Citizenship and Migration Board. URL: <http://www.pmlp.gov.lv/ru/homeru/uslugi/status-posto-yannogo-zhitelya-es.html>
14. The concept of national security of Latvia, 2005. URL: http://www.mod.gov.lv/~media/AM/Par_aizsardzibas_nozari/Plani,%20konceptijas/2005_nd.ashx
15. The Central Statistical Bureau of Latvia. URL: <http://www.csb.gov.lv/>
16. Eurostat data. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/product?code=govd dedpt1&language=en>
17. «Ex-minister: free medicine in Latvia – is a myth». URL: <http://rus.delfi.lv/news/daily/latvia/eks-ministrbesplatnaya-medicina-v-latvii-etomif.d?id=44592814>
18. Half of hospitals have been closed for five years in Latvia. URL: <http://rus.delfi.lv/news/daily/latvia/za-pyat-letv-latvii-zakryli-polovinu-bolnic.d?id=43538463>
19. Pavel Vlasov: «Genocide in Latvian way?». URL: http://www.pctvl.lv/index.php?lang=ru&mode=rakurs&page_id=9216

20. The 1st City Hospital will dismiss 570 employees. URL: <http://rus.delfi.lv/news/daily/latvia/1-aya-gorbolnicauvolit-570-rabotnikov.d?id=25985945>
21. The 9 poorest countries catching up on income per capita - Issue number 16/2011. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-statisticsin-focus/-/KS-SF-11-016>
22. Debt and Macroeconomic Indicators Latvia. URL: <http://www.debt.lv/ru.html>
23. Daina Bleiere, Ilgvars Butulis, Antonijs Zunda, Inesis Feldmanis, Aivars Stranga. Latvijas vēsture. 20. gadsimts. [Geschichte Lettlands. 20. Jahrhundert.] Verlag Jumava. Rīga, 2005. 444 S.

УДК: 327(477)

Хвіст В.О.

МІСЦЕ УКРАЇНИ В СВІТОВОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ В 1991–2005 РР.

У статті висвітлюються основні принципи зовнішньої політики України, що були закладені після проголошення незалежності, та їх послідовна реалізація у практичній діяльності в наступні роки. Основну увагу зосереджено на характеристиці євроатлантичного та євразійського векторів, особливо на розвитку взаємовигідної співпраці з країнами-сусідами СНД, а також Центральної та Східної Європи.

Ключові слова: зовнішня політика, міжнародне право, геополітика, геостратегія, кризові явища, демократія.

Хвіст В.А. Место Украины в мировом геополитическом пространстве в 1991–2005 гг.

В статье освещаются основные принципы внешней политики в начале приобретения независимости и их последовательная реализация в практической деятельности Украины в последующие годы. Основное внимание сосредоточено на характеристике евроатлантического и евразийско-